Hakverdijof:

Ʒejx Ʒəʼban.

Baku 1926

Fai
26082

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-881253065-19

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-881253065-19

1010

HAKVERDIJOF.

Fai 26082

ƷEJX ƷƏ'BAN

3 = H. 1

Fai
26082

«Baqƅ iʒçisi» kooperatif nəʒrijjatƅ
1926.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-881253065-19
DFG

Bibliothek der
Deutschen
Morgenländischen
Gesellschaft

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-881253065-19

HAKVERDIJOF.

1930/220

Ʒejx Ʒə'ban.

Fai 26082

,,BAQЬ IƷÇISI" Kooperatif Nəʒrijjatь
Baqь 1926

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-881253065-19

A. K. (b) F. B. K. janında
«BAQI ІЗÇISI»
Kooperatif Nəзrijjatı
mətbəəsində çap edildi.

Bibliothek d.
Deutschen
Morgenländischen
Gesellschaft.

Sıfarış 1871 Azlit 3115 Sajı 4000.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-881253065-19

ƷEJX ƷƏ'BAN.

Ʒejx Ʒə'banь siz tanьjardьnьzmь? - Xejir. - Hejif səd hejif. Mən haman o ʒejx Ʒə'banь dejirəm qi, jolyn kьragьndaqь məhəllə məscidinin kabagьnda əjləʒib, pinəçiliq edirdi. Jagьʒ jaganda sel ƣətirən qɵhnə baʒmaklarь, çystlarь, çəqmələri, çarьklarь jьgьb, kalьba vyryb, jamajьb ycyz kijmətlə, cuftini bir abasьdan altь ʒahьdan satardь: fəkir fukəranьn ajak kablarь hamьsь ancak ʒejx Ʒə'ban əməli olardь. Dejəsən javaʒ javaʒ jadьnьza duʒur? Bir toj bir əhsan ʒejx Ʒə'bansьz qeçməzdi. Mejit kabagьnda ʒejx Ʒə'ban «La hovlə və laa kovvətə» dejəndə səsi ʒəhərin o biri kapьsьnda eʒidilirdi. Hər sabah tezdən dyryb ƣəlib məscidin minarəsinə çьkьb ƣɵzəl sovtilə əzan verib, ənib subh namazьnь məsciddə kьlьb, sonra çьxьb ɵz jerində əjləʒib peʒəsinə məʒgyl olardь. Ƣunorta və axʒam əzanьnь da verməji ɵzunə fərz hesab edərdi. Ƣuman etməjin qi ʒejx Ʒə'ban əzan verməjinə bir myzd alьrdь. Xejir, əstəgfyryllah! Əzan verməji məhz savab əməl hesab edərdi. Və əcrini kijamətdə allahdan ƣɵzlujurdu.

Ʒejx Ʒə'ban ƣɵdəq bojly, yzyn sakkallь bir qiʒi idi. Baharda, jajda aba burunərdi və kьʒ fəslində çjninə bir Xorasan qurqu salardь. Bir nəfər dejə bilməzdi qi mən ʒejx Ʒə'banьn sakkalьnьn dibini zərrəcə agarmьʒ ƣɵrmuʒəm. Heç, ʒejx Ʒə'ban elə adam dejil idi; otyz il bir abada ƣəzməji, kьrx il bir qurqu burunməji kabyl edərdi. Amma sakkalьna rənƣ və hanadan qorlyk verməz idi.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-881253065-19

Rənq və hananı da həmişə attar qərbalajı Məksyddan alardı; hər adamın satdıgı hananı bəjənməz idi, duзəndə də dejirdi qi qərbalajı Məksydyn hanası cəmi Iranda tapılmaz; gər nədir qi kazı aga өzu də onyn hənasını işlədir. Və dəlilində qi mukabilində heç bir irad ola bilməz. Jeməq tərəfdən həmçinin зejx Зə'ban өzunə qorlyk verməz idi. Ilin çox hissəsin tojlarda, ehsanlarda, pilav jijərdi, fəkət pilov olmajan gunu də hөqmən gərəq bir abasılık ət alıb gөndərə idi evə, ta arvat axзama abyguзt piзirsin. Əti də зejx Зə'ban hər kəssabdan almazdi; kəssab baзı Imamməli ilə muзdəri idi, nisijə ət alıb əlinə pyly qeçdiqcə hesablaзırdı; ondan ilavə duзəndə axзamlar jimiзdən, uzumdən, karpızdan alıb өzu abanın altında evə gətirirdi.

Зejx З'ban belə зejx Зə'ban idi.

Зejx Зə'banın orvadı Qulsum xala da məhlədə məзhyridi. çunqu jaxзı ryf dytardı, çөp өtururdu, noxyd falı açardı, həcəmət kojardı, bogaz basardı nə - inqi зəhərdən, ətraf qəntlərdən də bogazlarında çөp kalan yзakları bir baз Qulsum xalanın janına gətirərdilər. Qulsum xala yзagın agzını əlilə өrtub, uzundən puflərdi, sonra barmagını yзagın agzına salıb, əzigil çəjirdəjindən, gavalı çəjirdəjindən, qөmur kırıgından çıxardardı.

Bir dəfə зejx Зə'banın çəpərinin janından өturdum, gөrdum həjətdə bir nəfər qiзini yzadıb jerə, bogazına bir ip baglıjıb ipin o biri ycyny da agaca baglıjıblar. Yzananın janında neçə nəfər зəxs və Qulsum xala da uzu өrtulu dyryblar. Bir də gөrdum qiзilərdən iqisi yzananın ajaklarından japıзıb guclər gəldiqcə dartdılar bynyn bojny belə зakkıldadı gyja bir bөjuq agac зaxı sındı.

O saat ipi bogazьndan açdьlar dyrdy ajaga əlini əvvəl cibinə salьb, sonra cibindən çьxardьb Qulsum xalaja tərəf yzatdь, bildim qi pyl verdi. Qiʒilər həjatdan çьxanda birinə jaxьnlaʒьb dedim: «By nə qejfijjətdir?» Dedi: «By ʒəxsin bojnyna kьjьk ƣirmiʒdi. Allah imanьnь qamьl eləsin, Qulsum xala sagaltdь. Qulsum xala da belə Qulsum xala idi.

Ʒejx Ʒə'banьn jaʒь altьmьʒdan addamьʒdь. Qulsum xalanьn sini əlli beʒinə javьklaʒьrdь. By iqi ər arvadьn bir birinə olan məhəbbəti dillər də dejilirdi. Hər subh Qulsum xala ʒejx Ʒə'bandan tez ojanьb, jerindən kalxьb, samavar hazьr edərdi. Samavar kajnajan təq ƣətirib otagьn ortasьna çɵhrajь rənq hər iqi tərəfinə «məclis arast» jazьlь çitdən bir sufrə salьb, pənirdən, çɵrəqdən, sufrəjə duzub ərini ojadardь. - A qiʒi, dahь durƣinən əzanьn vaktdь qeçir. - By saat dyrram çaj hazьrdьrmь?

Əlbətdə hazьrdьr. Məjər ɵzun bilmirsən qi mən çaj dəmləməmiʒ səni ojatmaram? Ʒejx Ʒə'ban arvadьnьn adətini bilə - bilə jənə hər subh ona by syvalь verərdi çunqu arvadьnьn cavabь ona ləzzət verirdi və urəjində də fəxr edirdi qi onyn belə kejdinə kalan arvadь var. Ʒejx Ʒə'ban cəld dyryb dəstəmaz alьb, iqi istiqan çaj içib kalxardь ajaga arvadь isə ondan tez dyryb ərinin baʒmaklarьnь cutlujub abasьnь ja qurqunu çijninə salьb darvazajadəq ɵturub kajьdardь otaga. Hər cumə axʒamь ʒejxin sakkalьna həna kojyb koz japragь japьʒdьrьb və atasь evindən ƣətirdiji cahaz hənabəndilə baglardь və ƣecə jarьsь ony hamama ƣɵndərərdi. O idi qi ʒejx Ʒə'banьn sakkalь həmiʒə ʒivə təq olardь. Ɵzu də cavan oglana bənzərdi.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-881253065-19

Ʒejx Ʒə'banın atası baʒmakçı idi. Өzu də bir neçə muddət atasının duqanında baʒmakçılık edib, axırda peʒəsini ynydyb bir neçə avara joldaʒ tapıb kyrʒandı. cahillijə, tojlarda hamıdan jaxʒı ojnyjan qim idi? - Baʒ - makçı ogly Ʒə'ban. Kymarbazlar arasında urəqli aʒık atan qim idi? - Baʒmakçı ogly Ʒə'ban. Ʒəhər cavanları arasında hamıdan ijit sajılan qim idi? - Baʒmakçı ogly Ʒə'ban. Hər il məhərrəm ajında məhlə dəstəsinin baʒını qim çəqərdi? - Baʒmakçı ogly Ʒə'ban. Bagıʒlıjın, mən sizin ɋөzlərinizdə syal niʒanəsi ɋөrurəm, ɋyja siz syal edirsiniz. A ja by cavan qi avara idi pəs by haradan pyl kazanırdı, qi tojlar da kymarda sijahətlərdə xərc edirdi? Bən də sizdən syal edirəm: «Bəs Xoca Sərqizin qi evi jarıldı, juz pyt ipəji ɋetdi o ipəjin pyly necə oldy? Hacı Gafarın duqanı jarıldı, on beʒ manatlık malı ɋetdi, o malın pyly qimin cibinə doldy? Baron Araqelin duqanından ɋedən on min manatlık cavahırat necə oldy? . . . Xulasə nə ərz edim, mədaxıl joly bir dəjil idi, beʒ dejil idi, by evləri, duqanları jaranların hamısının baʒçısı baʒmakçı ogly Ʒə'ban idi. Ʒejx Ʒə'ban cavanlıgında məhəllə oglanlarının arasında çox ɋөzəl sajılardı, өzu nəkl edirdi qi məhərrəm ajında baʒı açık dəstə baʒında dytyb bazar ilə ɋedəndə birçəqlərim qi «Hejdər!» dejib baʒımı silqələjəndə juzumə tөqulurdu cəm' damlardan tamaʒa edən arvatların, ɋəlinlərin, kızların əkilləri baʒlarından çıxırdı. By ahvalatı ona komʒysy - agıçı Mələq nənə ɋəlib nəkl edərdi.

Bir ɋun Ʒə'ban evdə əjləʒmiʒdi Mələq nənə daxıl oldy.

— Salammələjq!

— Əlejqəssalam, Mələq nənə əjləʒ ɋөrəq.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-881253065-19

Mələq nənə əjilib, əvvəl əllərini jerə dajьjьb sonra «ax aj vaj» edib janьnь jerə kojdy, bir az nəfəsini dərib uzunu Зə'bana çevirdi:

— Kadan alьm məni nejlirdin.

— Dincini al, danьзarьk, dejəsən yzakdan ǥəlirsən qi belə jorylybsan?

— Bəli kadan alьm! Zeյnal bəjin evində jasda idim. Evə ǥələndə nəvəm dedi Зə'ban əmim səni çagьrьr. Dincimi almamьз byraja ǥəlmizəm nə var xejr ola?

— Dogrydyr agьçьnь зərə çagьrarlar amma mən səni həkikət xejir izə çagьrmьзam səni bir jerə ǥөndərəcəjəm! Ǥərəq ǥedib məзədi Məhəmməd Vəlinin kьzьnь mənə istəjəsən.

— Ǥedərəm ajagьn altьnda өlum, bəlqə vermədi?

— Agzь nədir verməjə? Qimin nə həddi var mənə kьz verməsin? Bilmirmi qi bazarьn içində atasьna od vyraram? Зə'ban byrada dajanьb bir kədər fiqir edib dedi.

— Heç sən kьzьn atasьna sөz demə canь çьxsьn! Danьзarsan o da artьk əjsiq sөjlər, mən də bilirsən qi dilimin, agzьmьn sahьbь dejiləm, axьrda ǥөrərsən bir biabyrçьlьk çьxdь. Sən kьzьn өzu ilə danьз elə qi razь oldy, ǥəl mənə xəbər ǥətir dahi sənin izin jokdyr..... Xərcliq də istəjirsənmi?

Mələq nənə bir uçluq alьb cibinə kojyb dedi:

— Kьzьn nə sөzu olacakdьr? Зəhərdə kьz jokdyr qi sənə bənd olmyja hələ çox sevinsin qi sənin qimi oglan ony istijir, kьzьn heç sөzu olmaz.

— Imdi qi sөzu olmaz iз də duzələr sən dajanma ǥet. Mələq nənə əvvəl diz ustə çөqub sonra ajaga dajanьb, əzijjətlə kalxьb jola duзdu.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-881253065-19

Baharı̡n axı̡r ajı̡nı̡n ƣøzəl ƣecələrinin biri idi. Ʒərkdən əsən nəsim, ƣullərin çiçəqlərin və agacları̡n japrakları̡nı̡n arası̡nda aʒik və mə'ʒyklar, urəqlərini coʒə ƣəti rən bir məkamat bərpa etmiʒ idi. Ƣøjun yldyzları̡ da ƣyja bir biri ilə məhəbbətdən dəm vryrdylar bədirlənmiʒ aj bynları̡n arası̡nda ahistə - ahistə məbhyt ƣəzib dunjaja tamaʒa edirdi. Bulbullər jankı̡lı̡ nəgmələr ilə urəq dərdlərini ƣullərə søjlurdulər, ʒəhər jatmı̡ʒdı̡. Təq bir ʒəhər pasbanlı̡gı̡ edən xoryslar bir birlərinə ojak oldykarı̡nı̡ xəbər veriridilər. By ƣecə iqi nəfərin jykysy ƣəlmirdi. Bynları̡n biri Məʒdi Vəli baʒmakçı̡nı̡n cavan kı̡zı̡ Qulsum idi. O birisini də qim oldygyny mən deməsəm də kare'lər anlarlar ƣunduzdən Ʒə'ban ona xəbər ƣøndərmiʒdi qi ƣecə hazı̡r olsyn qi ƣəlib ony aparacagam; ona ƣørə Qulsumun rəxtixabinə ƣyja od dolmyʒdy ilan yrmyʒ təq kı̡vrı̡lı̡b açı̡lı̡rdı̡ və və'də olynmyʒ fiti muntəzir idi.

Kare'lər soryʒyrlar qi: Axı̡r Qulsumu Ʒə'ban harada ƣørmuʒdu qi ona belə təəʒʒuk jetirmiʒdi?

Jyxarı̡da søhbət olyndy qi Ʒə'banı̡n atası̡ baʒmakçı̡ idi. Qulsumun atası̡ ilə də ʒəriq oldygyndan ogly Ʒə'ban yʒaklı̡gda tez - tez məʒhədi Vəlinin evinə ƣedirdi; Qulsum də yʒak olmagı̡na binaən ondan kaçmazdı̡. Məʒhədi Vəli həmiʒə Ʒə'bana dejrdi: - jaxʒı̡ baʒmakçı̡ ol mən də kı̡zı̡mı̡ sənə verim.

Ʒə'ban kı̡zarı̡b baʒı̡nı̡ aʒagı̡ tiqib, bir søz deməzdi. Yʒaklı̡kdan bir məhəbbət toxymy bynları̡n kəlbinə duʒub ƣəldiqcə ƣøq atı̡b ƣøjərməq də idi. Qulsum on jaʒı̡na çatandan sonra atası̡ ona Ʒə'ban ilə ƣøruʒməji kədəgən etdi. O ƣundən Ʒə'ban ony ƣørmurdu amma bir an ƣecə ƣunduz jadı̡ndan çı̡xarda bilmirdi. Qulsumun atası̡-

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-881253065-19

nın ony Şə'bana verməq fiqiri var idi, amma o gundən qi Şə'ban başmakçılıgı ynydyb ogyrlyga kymara və sajir bəd əməllərə kyrşandı, məşədi Məhəmməd - Vəli fiqrini dəjişib dejirdi «kızımı parça - parça edib itlərə ataram amma Şə'bana verməınəm» Gulsumə atasının by kararı belə tə'sir etmişdi qi jazık kız gunu gundən mym qibi ərimeqdə idi məşhədi Vəli də kızın naxoşlygyny səhl bilib ona əlindən gələn mualəcəni edirdi. Şə'ban agıçı Məleq nənəni Gulsumun janına gendərəndən kabak əzunə səz vermişdi qi əjər Gulsum onyn evində arvad olsa, o da bəd əməldən əl çeqib, ticarətə japışacak.

Gecə jarıdan addanmışdı. Və'də olynmyş fit səsi Gulsumun kylagına gəldi Gulsum cəld başını jasdıkdan kalxızıb dyrdy, ajaga, bir atası jatan tərəfə kylak verdi, ondan gəldi anasına kylak verdi, gerdu hər iqisi dərin jyxyja gərkdirlər. Gulsum anasının ustundən ahistə joganı kalxızıb onyn sinəsindən əpur. Gulsumun gəzlərindən iqi kətrə jaş anasının sinəsinə duşdusə də ojanmadı jenə anasının ustunu ertub çarşabını geturdu. (Libasını axşamdan sojynmamışdı) kapıja tərəf getdi kapını ahistə açıb çıxdı həjata və sinəsini sərin hava ilə doldyryb boşaltdı. Dərt ətrafına gez gəzdirib əvvəl bir ajrıldıgı evlərinə baxdı, sonra gezlərini həjata tərəf dəndərib ez əlilə əqib becərdiji kızıl gullərə kəlbən vida' etdi. Şuquftələnmiş gullər nəsimin dəjməsindən ənib kalxdıkca gyja Gulsumun vidainə cavabən «Get allah səni xoşbəxt eləsin» dejirdilər. Gulsum darvazanı açıb darvazanın dalında dyrmyş Şə'ban ilə kycaklaşıb yzyn əpuşəndən sonra aşık və mə'şyk əl ələ verib jola duşdulər,

Sabahdan Mehti bəjin evində bəjuq izdiham var idi. çunqu Зə'ban Qulsumu onyn evinə qətirmiзdi konзylardan neçə adam bir janda əjləзmiзdilər; Məзədi Məhəmməd Vəli əlində bir jeqə agac kapыda dyryb dejirdi «Qərəq by saat məni binamыs edən kыzы parçalыjam», iqi nəfər зəxs ony quc ilə saxlajыrdыlar. Qulsum bir quncdə uzu ortulu baзыnda çarзab əjləзmiзdi. Onynla uz-uzə kazы və polis naziri əjləзib syval verirdilər; kazы dejirdi:

— Kыzыm, sən heç qəsdən ehtijat etmə, heç qəsin curəti joxdyr sənə bir çыrtma vyrsyn. Əjər Зə'ban səni quc ilə qətirib, dejinən ta ona divan lazыmыnca tənbəjh eləsin və səni də by saat verəq atan aparsыn evinə, polis naziri həmçinin kazыnыn sozunu təsdik edib byjyrdy:

Həkikət belədir; zor ilə kыz aparmagыn zakona qorə bəjuq cəzasы var. Qulsumu nə kədər danызdыrmak istəjirdilərsə də cavab verməjə həja edib dinmirdi. Axыrda polis naziri dedi: qorunur by kыz atasilə qetməq istəjir və quc ilə qoturulməjini ikrar etməjə korkyr. Qulsum by sozy eзidən təq səsini çыxardыb dedi:

— Heç qəs məni quc ilə qətimijib, mən ozum oz xahiзimlə qəlmiзəm. By sozu uç dəfə Qulsum tiqrar edəndən sonra kazыnыn və polis nazirinin çыxыb qetməqdən sыvaj bir çarələri kalmadы məзədы Məhəmməd Vəlini də quc ilə oz evinə apardыlar. Haman qun qəbin qəsib, Qulsumu aparыb Зə'banыn evində kojdylar. Зə'ban necə qi ozunə soz vermiзdi Qulsum onyn evinə qələndən sonra hər bir bədəməldən əl çəqib, bir duqan açыb baзmak dərisi alыз veriзini baзladы və bir iqi ajdan sonra kajыn atasы ilə barызmak fiqirinə duзdu

çunqu Qulsumun də qonly anasını çox istəjirdi. Amma qөruзməq mumqun olmyrdy, Зə'ban qedib kazıdan tavakka etdi qi ony bir no' məзhədi Məmməd Vəli ilə barıзdırsın. Kazı isə cumə axзamına sөz verdi. çaharзənbə qunu kazı kəsdən Məhəmməd Vəlinin duqanına qedib kabakca өzu uçun bir cuft baзmak tapзırdı və əsnaji səhbətdə dedi:

— Məзədi sənin bagçajın tərifi зəhərdə sөjlənir; nə olar bizə sabah armyd agacının dibində bir çaj verəsən.

Məзədi Məhəmməd Vəli cavab verdi:

— Canab kazı mənim evim bagçam hamısı sənə kyrbandır; nə vakt təзrif qətirməq istəsən qөzum ustə jerin var. Kazı dedi:

Sabah axзam azanına iqi saat kalmıз qələcəjəm amma өzum ilə də bir neçə konak qətirəcəjəm.

— Cəmi зəhəri qətirəsən, canab kazı qөzum ustə jer elərəm. Sөz jok qi məзədi Məhəmməd Vəli kazının xahiзini anladı və artık da fəxr etdi qi kazı təq vucyd Зə'banı onyn ajagına qətirəcəq өz urəjində dejirdi.

Əlbətdə beз qun tez, beз qun qec by iз olacak idi. Bir kız bir oglana kismətdir; nə duзubdur kazı təq зəxsi өzumdən rəncidə xatır edim. Kazı məзədi ilə xydahafiz edib dedi:

— Məзədi, lymy (limon) murəbbə əlbətdə jadından çıxmasın qərəq sabah çaj hər barədə зirin olsyn.

— Qөzum ustə, canım ustundə, istəjirsən xanəndə də qətirim. Kazı by sөzə qulub dedi: Bəd olmaz! Xənəndə məhz kazılar uçun jaranıb. Xulasə, sabah axзam sənə konagık. Xydahafiz!

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-881253065-19

— Muʒərrəf, ɋɵz ustə ɋəldin.

Cyma axʒamь muəjjən vaktda məʒədi Məhəmməd Vəli samavarь agacьn altьnda dəmlijib ɋəj ot ustundə sərilmmiʒ sufrədə murəbbə və dogranmьʒ lymy hazьr edib ɵzu də samavarьn janьnda dizi ustundə əjləʒib istəqanlarь təmizləməjə məʒgyl idi. By əsnadə, kazь, iqi nəfər molla, və neçə nəfər ag sakkal təʒrif ɋətirdilər. Ɋələn konaklarьn arasьnda Ʒə'ban da ɋɵrunurdu. Konaklar bir bir salam verib əjləʒdilər, amma Ʒə'ban hamьdan dalda baʒьnь aʒagь salmьʒ dajandь. Kazь uzunu məʒhədi Vəlijə dytyb by no' nitk sɵjlədi.

— Məʒədi , biz musəlman tajfasьnьn ɋɵzəl bir adəti var. Bir ʒəxs ɋɵrursən ɋedib bir ajrь ʒəxsi ɵldurur; sonra haman katil ɋəlib məktylyn evinə ɋirəndə onyn təksirindən qeçirlər. Sən belə ɋuman et qi by oglan sənə çox əziz olan bir vucydyn katilidir, imdi biz ony sənin kyllygyna ɋətirmiʒiq, ɋərəq bizim xatirimizi mulahəzə edib, bynyn təksirindən qeçəsən. Dogrydyr, by çox kəbih əməl dytyb, sənin namьna toxynyb, amma sən ɵzun də cavan olybsan, və jaxʒь bilirsən qi cavan nakisul - əkl olar, bizdən ilavə ɋərəq bynyn cavanlьgьnь mulahəzə edib təksirindən qeçəsən, ta by da by ɋundən sənə ogyl olsyn, sənin kьzьn da bynyn evindədir, sənin və anasьnьn həmiʒə qorlygyny çəqir, ɋərəq ona da rəhm elijəsən, məsəldir: «Insan evladьnьn ətini jesə də sumuqlərini çɵlə atmaz».

Kalan konaklar həmçinin Məhəmməd - Vəlini səsə qujə basьb Ʒə'banь çəqdilər ortaja. Ʒə'ban isə irəli ɋəlib kajьn atasьnьn əlindən ɵpdu; konaklar da məʒədi Məhəmməd - Vəlini Ʒə'banьn uzundan ɵpməjə vadar etdilər.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-881253065-19

Barıʒdırmak rəsmini tamam edəndən sonra konaklar ʒury etdilər çaj içməjə. çaj ustundə kazı həmçinin və'z edib bөjujun qiçijə məhəbbəti qiçijin bөjujə itaəti barəsində yzyn bir sehbət elədi. Əzan dejiləndə konaklar kalxıb bir bir məʒədi Məhəmməd - Vəlijə əl verib, allah sizin kohymlygynyzy baʒadəq eləsin, dejib qetdilər.

O biri cuma axʒamı məʒədi Məhəmməd - Vəlinin evində bөjuq zijafət idi. Məʒədi өz kızını və qurəqənini bir cəm'i - qəsir ilə axʒam çөrəjinə ajak açmıja çagırmıʒdı. Ʒə'ban qiʒilər məclisinə daxıl olyb. salam verib, kapı agzında əjləʒdi; Qulsum arvadlar otagına qeçib kapıda anası ilə yzyn өpuʒdu, həm ana həm bala ʒadlıklarından agladılar. Cavan kızlar Qulsumun ətrafını alıb hər biri bir no' ona syvallar verirdilər. Binəva bilmirdi hansının syvalına cavab versin. Axʒamdan neçə saat qeçincə konaklar jedilər, içdilər, qөzəl səhbətlər etdilər. Axırda bir padnysda bir dənə kızıl saat qətirib kajın atası tərəfindən Ʒə'banın kabagına kojdylar. Konaklar dyryb dagıldılar, və Ʒə'ban da Qulsum ilə bahəm qəldilər evlərinə. Neçə qundən sonra rəsmə qөrə bir konaklık da Ʒə'ban edib, kajın atasını və kajın anasını konax çagırıb əlli manatadəq xərc etdi. By qundən kohymlar bila mumanəət bir birinin evinə qedib qəlməji baʒladılar. Ʒə'banın alıʒ veriʒi jaxʒı qetməqdə idi. Onyn qeçmiʒdə ijit sajılmagına qөrə baʒmakçılar hamısı qөnu ondan alırdılar, by səbəbdən də sajir qөn satanların bazarı qasada duʒmuʒdu. Ʒə'banın ticarətinin tərəkkisi hamıdan artık qөn satan Səlmana tə'sir edirdi. Qecə qunduz Səlmanın fiqri Ʒə'banı jıxmak idi, amma korxydan bir iʒ qөrə bilmirdi. Axır davam edə bilmijib camaat bazar-

dan evinə çəqiləndən sonra duqanı bagłıjıb, bir baз polis nazirinin evinə qetdi. Polis naziri bir neçə konagı ilə əjləзib kymara məзgyl idi. Nөqər daxil olyb xəbər verdi qi bir nəfər kapıda dyryb dejir: qərəq by saat naziri qөrum. Vacib ərzim var. Elə bir nazirin baзından bir kab kajnar sy tөqdulər.

— Məjər by na-insaflar bir dəkikə adama rahətlık verməzlər. Məjər polis kyllykçysy da insan təq dincələ bilməz? Hər qimdir çagır qəlsin içəri.

Nөqər çıkdı bir dəkikədən sonra kapı açılıb yzyn bojly, kara sakkal, baзının ortası kırxılmıз bir adam kapıda pejda oldy. Nazir jerindən dyrmyjyb uzunu Səlmana dytyb hirsli soryзdy:

— Nə var nə istəjirsən?

— Aga ərzim təq sizə məxsysdyr. Tavakka edirəm qi məni xəlvət danıзdırasınız.

Nazir bir ajrı otaga qeçib Səlmanı da oraja çagırdı.

— De qөrum nə var?

— Istijirsinizmi aga, Baron Araqelin duqanından qedən malı by qecə dytasınız.

— By nə sөzdur? Məjər Araqelin duqanını jaran sənə mə'lymdyr?

— Bəli mə'lymdyr tavakka edirəm qi by qecə qedib baзmakçı ogly Зə'banın evini axtarasınız, əjər Araqelin зejlərindən onyn evində tapılmasa cavab dəhəndə mənəm. Istijirsinizsə siz kajıdınca mən byradan qetmijim, əjər ərzim jalan çıxsa mənim өzumu dystakxanaja qөndərə bilərsiniz.

Зə'ban jatmıзdı qecənin jarısı darvazanın dөjulməq səsiony ojatdı.Dyryb çijninə birjabynçı salıbkapıja çıxdı.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-881253065-19

— Dərvazə dəjən qimsən?

— Piristavdyr ꝗəl aç kapɩnɩ.

Ʒə'ban kapɩnɩ açdɩ: neçə nəfər polis əmələsi və kazaklar daxɩl oldylar; kazaklar Ʒə'banɩ ihatə etdilər piristav mə'lym etdi qi ꝗərəq onyn evi axtarɩla.

Qulsum korxysyndan nanə japragɩ təq əsirdi, bir no' өzunə curət verdi ꝗedib piristavyn ətəjindən japɩзdɩ. istədi ondan ərinin byrakɩlmasɩnɩ tavakka etsin; Ʒə'ban onyn ustunə kɩзkɩrdɩ.

— Ꝗet jerində otyr, sənin iзin joxdyr, koj nə bilirlər eləsinlər.

Ʒə'banɩn evin alt ust etdilər. Həkikət Araqelin duqanɩndan ꝗetmiз зejlərdən iqi dəst ꝗumuз çənꝗəl pɩçak neçə ꝗumuз kənd kabɩ və sajir зejlər tapɩldɩ.

Piristav Ʒə'bana mə'lym etdi qi ꝗərəq onynla ꝗetsin polis idarəsinə, Ʒə'ban itaət edib paltarɩnɩ ꝗejinib piristav ilə bir jerdə ꝗetdi.

Qulsum ərə ꝗedəndən bəri əvvəlinci dəfə idi qi təq kaldɩ. By təqliq ona əl verib o kədər agladɩ, qi axɩrda bihal olyb urəji ꝗetdi jɩxɩldɩ.

Sabahdan Ʒə'banɩn dytylmak xəbəri cəmi зəhərə jajɩldɩ.

«Jɩxɩlan agaca balta çalan çox olar» зiqajət зiqajət dalɩnca divanɩn ustunə təquldu; Ʒə'banɩn var joxyny evinin muxəlləfatɩnɩ hamɩsɩnɩ satɩb xarc etdilər, heç bir əlac olmadɩ. Uç il həbsxanada saxlɩjandan sonra iзə baxɩb kət' etdilər qi on iqi il ꝗetsin Sibirə və kət'namadan sonra jenə sajir məhqəmələrə də зiqajət olyndy isə də heç bir nəticə baglamadɩ axɩr Ʒə'banɩn ꝗetməq ꝗunu muəjjən oldy.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-881253065-19

Зә'ban ƣәdәn ƣunu mәзәdi Mәhәmmәd - Vәli, arvadı, Qulsum, neçә nәfәr dost aзna ƣedib jıƣıldılar dystakxananın kapısına Зә'banın ƣetmәjini eзidib sajir biqar tamaзaçılar da qanardan jıƣılmıзdılar. Зә'banın uç jaзında bir balaca ogly da Qulsumun kycagında idi. Sabahdan camaat ƣun ortaja dәq dystakxananın kabagında muntәzir oldy.

Axır dystakxananın zәncir sәsi camaatın kylagına ƣәldi. Hamı bir adam tәq jerlәrindәn kalxıb ƣөzlәrini kapıja tiqdilәr. Kapı açıldı kabakca uç nәfәr әli tufәnqli saldat çıkdı; onların dalınca altı nәfәr dystak qimisi zәncirsiz saldatlar ilә ihatә olynmyз çıkdılar, dystakların biri Зә'ban idi. Cavanlıkda зәhәrin kızlarının urәjini cәlb edәn Зә'banı imdi tanımak olmyrdy. Rәnƣi saralmıз, baзının tuqlәri agarmıз Зә'ban altımıз jaзında nәzәrә ƣәlirdi, Зә'ban arvadını, yзagını ƣөrәn tәq kollarını açıb istәdi balasını bagrına bassın, amma saldat mane' olyb daldan bir tufәnq durtmәsi vyrdy. Joldaзlar ƣөzunun kabagında dөjulmәq Зә'bana o pajәdә tә'sir etdi qi өzunu saxlıja bilmijib neçә kәtrә jaз ƣөzundәn axıtdı; әlacı qәsilib ƣendәn dost aзnanı vida edib jola duзdu.

Dystaklar ƣөzdәn gejb olynca camaat dallarınca baxırdı Qulsum aglamakdan bir pajәdә bitab olmyзdy qi joly ƣedә bilmirdi; axırda koltygyna qirib bir tөvr evә ƣәtirdilәr. Зә'ban dystak olan ƣundәn Qulsum ƣedib atasının evindә olyrdy.

Qulsumun juqu vә dәrd gәmi ƣun ƣundәn artmakda idi. Зә'ban ƣedәndәn iqi il sonra beз jaзında ogly çiçәqdәn өldu, atası da o kәdәr kocaldı qi tahı ƣөzlәri kuvvәtdәn duзub, baзmak tiqmәjә kadir olmyjyb xanә-

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-881253065-19

niʒin oldy. Kьʒda Qulsumun anasь vəfat etdi. By ƣundən Qulsum baʒladь əlilə iʒlijib həm ɵzunu həm koca atasьnь saxlamaga. On iqi il by minval ilə qeçdi və by muddətdə bir jandan gəm - gussə bir jandan istəqli ərin firakь bir jandan ƣecə ƣunduz iʒlijib atasьndan xəlvətə çəqilib aglamak Qulsumu bir halətə salmьʒdь qi yʒaklar adьna Qulsum nənə dejirdilər.

Зə'banьn və'dəsi tamam oldy. Amma kajьtmagь uçun ƣərəq ʒəhər əhlindən rizaməndliq alьna idi. Koca məʒədi Məhəmməd - Vəli kapь - kapь duʒub bəjlərə, mollalara, hacьlara, sɵvdəƣərlərə jalvarьb bir neçə ƣunun muddətində haman qagьzь duzəltdi. Bir ildə byndan qeçəndən sonra Зə'bandan qagьz ƣəldi kyrtarьb jola duʒdu. Biçara Qulsum nə no' ərinin jolyny ƣɵzlujurdu. Ony kələm jazmakdan acizdir. On uç il istəqli ərindən ajrь duʒmuʒ xanьmlar onyn halьnь nəzərə ƣətirə bilir. Amma əfsys . . .səd əfsys . . .by macəranь çox xanьmlar oxymakdan məhrym kalacaklar.

Cavan vaktьnda cavan ərindən ajrьlmьʒ ərinin, firakьndan saçь agarmьʒ, məʒgylijjəti olan balasьnь itirmiʒ Qulsum ƣecələr subhədəq jata bilmirdi; ittifakən bir az jyxyja ƣedəndə vakeədə ərinin səsini eʒidib, hovlnaq ajьlьb subhədəq aglьjьrdь.

Axьr bir ƣun mə'lym oldy qi dy axʒam Зə'ban ʒəhərə varid olacak; haman bir ƣun Qulsum uçun qeçmiʒ on ildən yzyn ƣɵrunurdu. Subh məʒədi Məhəmməd Vəli agacьnь ƣɵturub ƣetdi bazara, bir az dujudən jagdan ətdən alьb ƣətirib verdi Qulsumə qi axʒama pilov piʒirsin. Axʒam əzanьna pilov hazьr idi. Otaga təmiz fərʒ salьb Зə'banь ƣɵzlujurdulər. Qulsum də bir dəst təzə çit

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-881253065-19

libas qijib ərinin qəlməjinə muntəzir idi; qah pəncərədən baxırdı, qah tez - tez darvazaja qedib kajıdırdı. Birdə qərdu komзysynyn ogly kara nəfəs qəlir: yзak-

— Qulsum xala myзtylygymy ver, Зə'ban əmi qəldi!

Qulsum olan jarım manat pylyny yзaga verib qetdi darvazaja Qulsum belə quman edirdi qi Зə'ban by on uç ilin muddətində əsla dəjiзilmijib. Jarım saatdan sonra neçə nəfər qəhnə rəfiklər ilə Зə'ban daxıl oldy, bilmərrə kocalmıз baз sakkal kar təq agarmıзdı. Qulsumun və məзədi Məhəmməd - Vəlinin зadlıklarının intəhası jox idi. Зə'ban qəlib əjləзən təq komзylardan bir neçə adam qəz ajdınlıgı verib, bir az da səhbət edib qetdilər.

Xalk çəqiləndən sonra pilovy ortalıga kojyb məзədi Məhəmməd - Vəli Зə'ban və Qulsum bir kabda jejib «əlhəmdyllah» dejib çəqildilər. Зə'banla Qulsum o qecə subhədəq jatmıjıb kabak - kabaga səhbət etdilər.

Bir neçə qun Зə'banın janına dost və aзına qəldi; axırda Зə'ban arvadını da qəturub əz evinə qəçməjə karar kojdy.

Məзədi Məhəmməd Vəli dedi:

Bala Зə'ban mənim sinnim jetmiзdən atlıjıb. Qəzlərim çoxdan xarab olyb, iз qərə bilmirəm məni sən by evdə kojyb hara qedirsən? Mən bilirəm sənin əlində majan joxdyr jaxзı olar qi hamımız by evə jıgılak by evidə satak əlində maja kajır, dolandır.

Belə də elədilər; Зə'ban qəçdu əz evinə və bir neçə qundən sonra məзədi Məhəmməd - Vəlinin evini səqqiz juz manata satdılar, Зə'ban jenə bir duqan açıb baзladı, qən alıз veriзini. Amma by dəfə Зə'banın iзi tərəkki

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-881253065-19

edə bilmirdi, əvvəla, kocalmɪ̡ʒdɪ̡, ilavə ticarətdən on altɪ̡ ilin muddətində jadɪ̡rxamɪ̡ʒdɪ̡ və jeməji„ qejməji konaklɪ̡gɪ̡ çox dost dytdygyndan qundə iqi manat kazananda uç manat xərc edirdi; by da ticarət kajdasɪ̡ dejil. Bəz əhali mərdi bebajəd qirist - qi hicdə mədaxil buvəd xərc bist. iqi uç ildən sonra maja əldən çɪ̡xdɪ̡: Məʒədi Məhəmməd - Vəli də davam etmijib naxoʒlyjyb vəfat etdi. Ʒə'banɪ̡n majasɪ̡ əlindən qetdi əjər arvadɪ̡ olmasa idi baʒɪ̡na jəkin hava qələrdi; arvad iʒləməqlə fala bakmakla, çəpçuluqlə kazanɪ̡rdɪ̡, Ʒə'ban da həmiʒəqi kajda da jejib içib təravətilə dolanɪ̡rdɪ̡.

Sudh jerindən kalxan təq Ʒə'ban qedirdi məscidə, otyrardɪ̡ kazɪ̡nɪ̡n hucrəsində qun ortajadəq kazɪ̡ ilə və kazɪ̡nɪ̡n janɪ̡na qələnlər ilə səhbət edirdi. Qun orta qələrdi evə naharɪ̡nɪ̡ jejib qedirdi məscidə qunu axʒamadəq məsciddə qeçirirdi, o səbəbdən adɪ̡nɪ̡ «ʒejx Ʒə'ban» kojmyʒdyrlar. By no' axɪ̡rda əməleji movta cərqəsinə daxɪ̡l olyb kazɪ̡nɪ̡n kyllygynda hər bir jerə qedirdi, tojlar, ehsanlar ʒejx Ʒə'banɪ̡ mollalardan ajɪ̡rmɪ̡jɪ̡b də'vət edirdilər. Axɪ̡rda da biqarçɪ̡lɪ̡kdan tənqə qəlib baʒladɪ̡ məscidin kabagɪ̡nda pinəçiliq etməjə.

Bir subh ʒəhər əhli ʒejx Ʒəbanɪ̡n əzanɪ̡nɪ̡ eʒitmədi; hamɪ̡ təəccub etdi dedilər «jəkin ona bir hadisə juz verib» o qunu ʒejx Ʒə'ban heç məscid kabagɪ̡nda da qərunmədi, uç qundən sonra eʒitdilər qi Qulsum xala allahɪ̡n rəhmətinə qedib.

Ʒejx Ʒə'ban kaldɪ̡ təq; bazarda mukəvva təq qəzirdi. Iʒləjə bilmirdi; həmiʒə təzavətli saxlanmɪ̡ʒ sakkal javaʒ - javaʒ baʒladɪ̡ agarmaga; axɪ̡rda həna bilmərrə qedib, sakkal təmiz agardɪ̡ hətta səsi də dəjiʒilib dəxi qeçmiʒ

məlahətini itirmiзdi. Axьrda ajaklarь da zəjifləзib minarəjə çьxa bilmədijindən əzan verməji də tərq etdi.

Hər axзam Зə'ban evə qələndə xijal edirdi qi Qulsum həmiзəqi təq onyn kabagьna çьxьb əlinə sy təqəcəq, өz əlilə kəbrə kojdygy Qulsumun өldujunə inanmьrdь.

Evə qəlib kapьda asьlmьз kьfьlь qөrəndə əzzəl өzundən syval edirdi qi by kapьnь qim baglьjьb? Sonra jadьna duзurdu qi kapьnь өzu baglьjьb açar da cibindədir. Kapьnь açьb daxьl olardь boз otaga, өzu çьragьna nəft tөqub jandьrardь; mankala qөmur kojyb kьzardьb sy kajnadьb өzunə çaj kajьrardь.

Qulsum xalanьn vəfatьndan il jarьm qeçmiзdi, bir qun зejx Зə'ban kəbirstandan kajьdarqən bir зiddətli jagьзa duзub sumuqlərinədəq islandь.

Evə qəlib baзьnda bədənində və qөzlərinin çanagьnda bərq agrь hiss etdisə də e'tina etmijb jatdь.

Subh hərçi çalьзdь baзьnь jasdьkdan kavzьja bilmədi. Naxoзlyk qetdiqcə зiddət etdi. Axьrь Зə'ban sərsəm halətinə qəldi, sərsəm edən vaktda dilindən Qulsum adь bilmərrə duзmurdu.

Зejx Зə'banьn by halətindən heç qəs ona mutəvvəcceh olmyrdy, зejx təq otagda Qulsumdən jadiqar kalan bir piзijin musahəbətilə təbibsiz, dərmansьz өmrunun axьr saatьnь qөzlujurdu.

Bir qecə azarьn intihasь зiddətində зejx qөrdu qi kapь açьldь və Qulsum daxьl olyb kapьnьn arasьnda dajandь, зejx hər nə kədər səslədi isə də Qulsumdən zahir olmadь, axьrda hovlnaq kalxьb өzunu kapьja tərəf atьb, tyfan koparmьз agac təq jьxьldь jerə.

Subh komзylar зejx Зə'banьn mejitini tapdьlar.

Fai 26082

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-881253065-19

Kijməti **10** k.

АХВЕРДОВ.

ШЕЙХ ШАБАН

Кооперативное Изд-во
при БК АКП (б)
„БАКИНСКИЙ РАБОЧИЙ“

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-881253065-19

D: Fai 26082

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-881253065-19

ULB Halle 3/1
001 351 656

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-881253065-19

HAKVERDIJOF.

Fai 26082

ƷEJX ƷƏ'BAN

Fai
26082

«Baqı iʒçisi» kooperatif nəʒrijjatı
1926.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:5-1192015415-881253065-19